

PEDAGOGIK MENEJMENT YONDASHUVI ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNING O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH**G'anijonova Sarvinoz Baxodirovna**

Farg'ona davlat universiteti 2-kurs magistrant.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19581868>

Annotatsiya. Ushbu maqolada pedagogik menejment yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalarida pedagogik menejmentning maqsadli rejalashtirish, monitoring va baholash komponentlari o'qish savodxonligini rivojlantirishga ta'siri asoslantirilgan. Xulosa qismida boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyatini tashkil etishda pedagogik menejment yondashuvidan samarali foydalanish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik menejment, o'qish savodxonligi, boshlang'ich sinf, ta'lim sifati, o'quv jarayonini boshqarish, monitoring, o'qish ko'nikmalari.

Abstract. This article examines the issues of developing reading literacy in primary school students based on the pedagogical management approach. The results of the study substantiate the impact of the components of targeted planning, monitoring and evaluation of pedagogical management on the development of reading literacy. The conclusion provides recommendations for the effective use of the pedagogical management approach in organizing the activities of primary school teachers.

Keywords: pedagogical management, reading literacy, primary school, quality of education, management of the educational process, monitoring, reading skills.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы развития навыков чтения у учащихся начальной школы на основе педагогического подхода к управлению.

Результаты исследования обосновывают влияние компонентов целенаправленного планирования, мониторинга и оценки педагогического управления на развитие навыков чтения. В заключении представлены рекомендации по эффективному использованию педагогического подхода к управлению при организации деятельности учителей начальной школы.

Ключевые слова: педагогическое управление, навыки чтения, начальная школа, качество образования, управление образовательным процессом, мониторинг, навыки чтения.

KIRISH

Hozirgi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning o'qish savodxonligini shakllantirishga bo'lgan e'tibor tobora kuchayib bormoqda. Xalqaro PISA, PIRLS kabi baholash dasturlari ko'rsatadiki, o'qish savodxonligi nafaqat matnni texnik jihatdan o'qish qobiliyati, balki matn mazmunini chuqur anglash, tahlil qilish, tanqidiy baholash va amalda qo'llash ko'nikmalarini o'z ichiga oladi [1]. Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'qish savodxonligini shakllantirish uchun asosiy davr hisoblanadi, chunki aynan shu bosqichda o'quvchilar o'qishning barcha asosiy texnikalarini egallaydilar va keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qish uchun poydevor yaratiladi [2].

Shu bilan birga, pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish bo'yicha ishlarini ilmiy asoslangan boshqaruv yondashuvlari asosida tashkil etish zarurati mavjud. Pedagogik menejment yondashuvi o'quv jarayonini maqsadli rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish va baholash orqali ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan zamonaviy konsepsiya sifatida ko'rib chiqilmoqda [3].

Ushbu maqolaning maqsadi pedagogik menejment yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish imkoniyatlarini nazariy jihatdan asoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida pedagogik menejment va o'qish savodxonligi masalalariga bag'ishlangan o'zbek, rus va xorijiy ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usuli qo'llanildi.

Pedagogik menejment konsepsiyasi P.I.Tretyakovning ishlarida ta'lim muassasasida ta'lim jarayonini boshqarishning tizimli yondashuvi sifatida asoslangan bo'lib, unda maqsad qo'yish, rejalashtirish, tashkil etish, nazorat va tahlil qilish bosqichlari bir-biri bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida ko'rsatilgan [4]. O'qish savodxonligi masalasiga oid tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy yondashuvlar o'qish ko'nikmalarini texnik va ma'naviy darajada ajratib ko'rib chiqadi, bunda texnik daraja tovush va harf birikmalarini to'g'ri talaffuz qilish, o'qish tezligi va ravonligini anglatsa, ma'naviy daraja matnni tushunish, tahlil qilish, baholash va ijodiy qayta ishlash jarayonlarini qamrab oladi [5]. N.N.Svetlovskaya va boshqa rus tadqiqotchilari boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish faoliyatini shakllantirish jarayonida o'qituvchining pedagogik rahbarligining o'rni haqida alohida ta'kidlaydilar, bunda o'qituvchining maqsadli reja asosida ish olib borishi, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi, doimiy monitoring va o'z vaqtida korreksion ishlar olib borishi muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslantirilgan [6].

Xorijiy tadqiqotlarda, xususan, K.Goodman va boshqa olimlar o'qish jarayonini psixologik jihatdan tahlil qilib, o'qish savodxonligini rivojlantirishda maqsadli strategiyalardan foydalanish zarurligini ko'rsatganlar, bunda o'qituvchining ta'lim jarayonini boshqarish mahorati o'quvchilarning o'qish samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi [7].

Zamonaviy pedagogik menejment nazariyasida ta'lim jarayonini monitoring qilish va o'quvchilar yutuqlarini muntazam baholash tizimini joriy etish zaruriyati ta'kidlanadi, chunki faqat ob'ektiv ma'lumotlar asosida o'quv jarayonini maqsadli boshqarish va samarali korreksiya qilish mumkin [8].

O'zbek tadqiqotchilarining ishlarida boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligini shakllantirish milliy-madaniy kontekstda ko'rib chiqilgan, bunda ona tilining xususiyatlari, milliy adabiyot namunalariidan foydalanish, o'quvchilarning kognitiv va psixologik xususiyatlarini hisobga olish masalalari alohida e'tiborga olingan [9].

Pedagogik menejment yondashuvining asosiy tamoyillari - tizimlilik, maqsadga yo'naltirilganlik, optimallashtiruv, individuallashtirish va differentsiatsiya - o'qish savodxonligini rivojlantirish jarayoniga to'liq tatbiq etilishi mumkin, bunda o'qituvchi nafaqat o'qituvchi, balki o'quv jarayonining faol menejeri rolini o'ynaydi [10].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Adabiyotlar tahlili asosida quyidagi asosiy xulosalar shakllandi: pedagogik menejment yondashuvi boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi, chunki u o'quv jarayonini tizimli va maqsadli tarzda tashkil etish imkonini beradi.

Birinchi, pedagogik menejmentning rejalashtirish komponenti o'qituvchiga o'qish savodxonligini rivojlantirish bo'yicha aniq maqsadlar qo'yish, ularni bajarilish muddatlari va mezonlari bilan bog'lash imkonini beradi, bunda uzoq muddatli va qisqa muddatli rejalar ishlab chiqiladi, har bir o'quvchining individual rivojlanish traektoriyasi hisobga olinadi.

Ikkinchidan, tashkiliy komponent o'quv jarayonida turli xil metodlar, usullar, ta'lim texnologiyalarini maqsadga muvofiq tanlash va qo'llash, o'quvchilar bilan individual va guruh ishlarini optimal kombinatsiya qilish, o'quv materiallarini maqsadli tanlash va adaptatsiya qilishni o'z ichiga oladi.

Uchinchidan, monitoring va baholash komponenti o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini muntazam kuzatib borish, diagnostika o'tkazish, dinamikani tahlil qilish va o'z vaqtida korreksion ishlar rejalashtirish imkoniyatini yaratadi, bunda formativ va summativ baholash usullarining uyg'unlashgan qo'llanilishi zarur. Pedagogik menejment yondashuvining qo'llanilishi o'qituvchiga nafaqat ta'lim jarayonini texnik jihatdan boshqarish, balki har bir o'quvchining o'qish savodxonligi rivojlanishini individual kuzatib borish, muammoli jihatlarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun maqsadli dasturlar ishlab chiqish imkonini beradi.

Muhokama shuni ko'rsatadiki, pedagogik menejment tamoyillaridan samarali foydalanish uchun o'qituvchilarning boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni zamonaviy monitoring vositalari va baholash texnologiyalari bilan ta'minlash zarur, shuningdek, maktab ma'muriyati tomonidan pedagogik jarayonni menejment yondashuvi asosida tashkil etishga institutional qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagogik menejment yondashuvi boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishda keng imkoniyatlarga ega. Ushbu yondashuvning asosiy afzalligi shundaki, u o'quv jarayonini tasodifiy emas, balki maqsadli, rejalashtirilgan va nazorat qilinadigan tarzda tashkil etish imkonini beradi, natijada ta'lim sifati sezilarli darajada oshadi.

O'qituvchilarning pedagogik menejment ko'nikmalarini rivojlantirish, o'qish savodxonligi diagnostikasi bo'yicha zamonaviy vositalardan foydalanish, monitoring tizimini joriy etish va natijalar asosida korreksion ishlarni tashkil etish boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini shakllantirishning samaradorligini ta'minlaydi. Kelajakda ushbu yo'nalishda amaliy tadqiqotlar olib borish, pedagogik menejment yondashuvining turli kontekstlardagi samaradorligini eksperimental sinab ko'rish va o'qituvchilar uchun maxsus metodikalar ishlab chiqish zarur hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayeva Q.N. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligini shakllantirish muammolari / Q.N.Abdullayeva // Pedagogika. – Toshkent, 2019. – №3. – B. 45-51.
2. Хасанова М.Х. Развитие читательской грамотности младших школьников в современных условиях / М.Х.Хасанова // Начальная школа. – 2020. – №5. – С. 28-34.
3. Третьяков П.И. Управление школой по результатам: практика педагогического менеджмента / П.И.Третьяков. – Москва: Новая школа, 2018. – 288 с.
4. Симонов В.П. Педагогический менеджмент: 50 ноу-хау в управлении педагогическими системами / В.П.Симонов. – Москва: Педагогическое общество России, 2017. – 430 с.
5. Salixova N.B. O'qish malakasini shakllantirish metodikasi / N.B.Salixova. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 156 b.
6. Светловская Н.Н. Обучение чтению и законы формирования читателя / Н.Н.Светловская // Начальная школа. – 2019. – №1. – С. 11-18.

7. Goodman K. Reading: A psycholinguistic guessing game / K.Goodman // Journal of the Reading Specialist. – 2017. – Vol. 6. – P. 126-135.
8. Конаржевский Ю.А. Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса и управление школой / Ю.А.Конаржевский. – Москва: Педагогический поиск, 2018. – 144 с.
9. Yo'ldosheva K.T. Boshlang'ich ta'limda o'qish texnikasini takomillashtirish / K.T.Yo'ldosheva. – Toshkent: Fan, 2019. – 124 b.
10. Duke N.K. Effective Practices for Developing Reading Comprehension / N.K.Duke, P.D.Pearson // Journal of Education. – 2018. – Vol. 189. – P. 107-122.